

บทที่ ๑

บทนำ

ผู้สูงอายุถือเป็นแหล่งความรู้เชิงวัฒนธรรมของมนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์และทุกชนชั้น การสืบค้นภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมที่ดีที่สุดจึงต้องดำเนินการสืบค้นจากผู้ที่ได้รับสืบทอดภูมิปัญญาอันเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ปรากฏในวิถีชีวิตของผู้ที่เกิดก่อน สำหรับในประเทศไทย ผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นและรัฐบาลมีความกังวลในการจัดหาสวัสดิการและความมั่นคงทางชีวิตของผู้สูงอายุ กองวางแผนทรัพยากรมนุษย์ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ประมาณการว่าในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ จะมีจำนวนผู้สูงอายุเป็นจำนวน ๗,๖๓๕,๐๐๐ คน จากประชากรจำนวนทั้งสิ้น ๖๔ ล้านคน (กองวางแผนทรัพยากรมนุษย์, ๒๕๓๘ : ๑๐)

แม้ภาวะการเลี้ยงดูและอัตราการพึ่งพิงของผู้สูงอายุอาจดูเหมือนอุปสรรคในการพัฒนาประเทศ เพราะประเทศไทยยังขาดความพร้อมในการวางแผนกลยุทธ์ที่ดีในการรองรับภาระเรื่องนี้

ในทางกลับกัน สำหรับหน่วยงานที่สร้างองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมแล้ว การที่มีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นถือเป็นโอกาสอันดีเพราะการสืบค้นด้านวัฒนธรรมจำเป็นต้องพึ่งพาประสบการณ์ของผู้รู้จริงที่ส่วนใหญ่ประสบการณ์เหล่านั้นมักพบในผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนานนับพันปี อย่างเช่นชาวไทยใหญ่ในเขตล้านนาของไทย

ล้านนาเป็นอาณาจักรโบราณซึ่งมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ตั้งอยู่ในบริเวณฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ได้แก่ เชียงแสน เชียงราย เชียงของ จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๕ อาณาจักรล้านนาได้ขยายใหญ่ขึ้นรวมไปถึงหริภุญชัย (ลำพูน) บริเวณแม่น้ำปิง วัง อาณาจักรล้านนาคือบริเวณที่เป็นจังหวัดเชียงราย พะเยา เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน ปัจจุบัน ประชากรของล้านนา เป็นชาวล้านนาดั้งเดิมและมีชาวไทย (ไต) ชาวไทหรือที่รู้จักกันในชื่อไทใหญ่มีความเป็นมาหลายร้อยปี

จากการสืบค้นทางประวัติศาสตร์พบว่า ชาวไทยมีกลุ่มชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ตั้งรกรากสืบทอดภูมิปัญญาในแผ่นดินไทย ได้แก่ ชาวไทใหญ่ ชาวกะเหรี่ยง ชาวส่วย ชาวลาวพุงดำ ชาวไทมืรกรากอยู่ในมณฑลยูนนานประเทศจีนและรัฐฉานของประเทศพม่า สำหรับชาวไทยใหญ่ในประเทศไทยคือประชากร ส่วนใหญ่ของชนชาติเชื้อสายรัฐฉานในประเทศพม่า ในปี พ.ศ. ๒๔๕๑ รัฐบาลพม่าได้ผนวกดินแดนรัฐฉานเข้าเป็น

ส่วนหนึ่งของประเทศพม่าตามข้อตกลงสนธิสัญญาปางโหลง(สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์, ๒๕๔๔ : ๔๓๒) ดังนั้น บางกลุ่มในรัฐฉานจึงต้องการอิสรภาพจากประเทศพม่า และเกิดการต่อสู้ยืดเยื้อยาวนานมาเป็นเวลาร่วม ๕๐ ปี จึงทำให้ชาวไทอพยพจากรัฐฉาน ประเทศพม่าหนีเหตุการณ์ความรุนแรง และสภาพการฝืดเคืองทางเศรษฐกิจของประเทศพม่า เดินทางตั้งรกรากในทางตอนเหนือของประเทศไทย ในจังหวัด ต่าง ๆ เหล่านี้คือ เชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน (สนั่น ธรรมธิ, ๒๕๓๗ : ๘๓)

ชาวไทใหญ่หรือฉานมีวัฒนธรรมที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ถึงแม้จะอพยพไปอยู่ในดินแดนอื่นแล้ว ก็ยังรักษายขนบประเพณีวัฒนธรรมไว้อย่างเหนียวแน่น ในประเทศไทย ชาวไทใหญ่มักจะสืบทอดประเพณีปอยก้นตอ เพื่อขอโทษขอขมาหลังออกพรรษา ปอย การแสดงลิเกไทใหญ่ (จำดไตหรือจำดไต) การบรรเลงวงดนตรีต๋อยฮอฮอร์น การสืบทอดวัฒนธรรมชาวไทใหญ่ในประเทศพม่า นั้นได้มีการศึกษาค้นคว้าไว้ทางด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี วรรณกรรม ภาษา ศาสนาและความเชื่อเป็นสำคัญ ดังปรากฏในการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง หากยังขาดการศึกษาเฉพาะด้านทางวัฒนธรรมดนตรี

เนื่องด้วยหน่วยวิจัยวัฒนธรรมดนตรีไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีภาระหน้าที่ในการศึกษาภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมดนตรีของไทย จึงเห็นความสำคัญของการศึกษาวัฒนธรรมดนตรีของชาวไทใหญ่ โดยเลือกศึกษาจากกลุ่มศิลปินผู้สูงอายุซึ่งเป็นผู้รู้ ผู้ชำนาญการ ความรู้ของศิลปินผู้สูงอายุเหล่านี้เป็นคลังทรัพยากรภูมิปัญญาทางด้านวัฒนธรรมดนตรีไทใหญ่ซึ่งควรได้รับการศึกษาค้นคว้าและจดบันทึกไว้ให้เป็นหลักฐานทางวิชาการเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาของผู้ที่สนใจต่อไป

ประเด็นสำคัญในการศึกษาชุดโครงการวิจัยนี้จะได้ทำการศึกษาวัฒนธรรมดนตรีชาวไทใหญ่ ๓ ประเด็น คือ วัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีไทใหญ่ พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอดดนตรีไทใหญ่ สัญลักษณ์และความหมายของกลองก้นยาวซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทใหญ่

อนึ่ง หากคลังปัญญาวัฒนธรรมจากศิลปินผู้สูงอายุชาวไทใหญ่นี้ไม่ได้ถูกรวบรวมไว้ มีความเป็นไปได้ว่าชาวไทใหญ่รุ่นหลังอาจจะไม่สามารถหาร่องรอยทางวัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาของตนได้ต่อไปในอีกไม่กี่ปีข้างหน้า ด้วยเหตุนี้จึงเป็นความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่คณะผู้วิจัยจะต้องสืบหาภูมิปัญญาดนตรีพื้นเมืองของชาวไทใหญ่กลุ่มผู้สูงอายุที่ยังคงหลงเหลืออยู่อย่างไม่มากนักในดินแดนตอนเหนือซึ่งมี อาณาเขตติดกับประเทศพม่า อันได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย และจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยงานวิจัยชิ้นนี้จะ

นำเสนอผลงานวิจัยวัฒนธรรมคนตรีไทใหญ่ที่ได้ศึกษาจากคลังทรัพยากรทางปัญญาของผู้สูงอายุชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และงานวิจัยต่อไปจะทำการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่และเชียงรายตามลำดับ

กรอบแนวความคิดของแผนงานวิจัย

ปัจจุบัน การพัฒนาสังคมของประเทศไทยมุ่งเน้นไปที่การสร้างความสำเร็จทางวัตถุโดยให้ความสำคัญกับความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจเป็นอันแรก สิ่งที่ถูกละเลยไปในสมัยโลกาภิวัตน์นี้คือการสร้างความมั่นคงทางด้านจิตใจให้กับคนในชาติ วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) เช่น ธุรกิจอุตสาหกรรมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้รับการดูแลจากรัฐบาลเป็นกรณีพิเศษ เนื่องจากความต้องการที่จะประคับประคองเศรษฐกิจของไทยให้มีความแข็งแกร่งสู้กับประเทศที่มีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ เช่น อเมริกาและยุโรปได้ ในขณะที่วัฒนธรรมทางจิตใจซึ่งเป็นนามธรรม (Non-Material Culture) อันเป็นความแข็งแกร่งของคนในสังคมซึ่งอยู่ภายใน แต่สามารถแสดงเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทยอย่างชัดเจนและมั่นคง เช่น กฎเกณฑ์ทางสังคม ระเบียบประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ ที่สืบทอดกันมาจากรบรรพบุรุษไทยนั้นกำลังถูกละเลย และถูกเรียกความจำเป็นและสำคัญเป็นลำดับท้ายเสมอ

วัฒนธรรมทั้งสองที่กล่าวมานี้ย่อมมีการเปลี่ยนแปลง แต่อัตราความเร็วในการเปลี่ยนแปลงจะช้าเร็วต่างกัน ขึ้นอยู่กับความใส่ใจของคนในสังคมนั้น แม้การเปลี่ยนแปลงทางวัตถุจะเกิดได้อย่างรวดเร็วกว่าการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ เพราะเรื่องที่เป็นนามธรรม เช่น ทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ ฯลฯ เป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาโดยผ่านกระบวนการสืบทอดที่ยาวนานก็ตาม หากวัฒนธรรมทางจิตใจถูกละเลยเป็นระยะเวลานานพอสมควร ก็อาจเป็นการยากที่จะปลูกฝังให้อนุชนรุ่นหลังได้ซึมซับวัฒนธรรมด้านจิตใจเหล่านั้นได้อย่างถูกต้อง อันอาจส่งผลให้เอกลักษณ์สำคัญของชาติไทยค่อย ๆ เสื่อมสลาย ถ้ารัฐบาลให้การสนับสนุนทางด้านวัตถุมากขึ้นแต่เพิกเฉยกับความเจริญด้านจิตใจจะทำให้ความเจริญทางจิตใจพัฒนาไม่ทันกับความเจริญด้านวัตถุ สังคมไทยจะระส่ำระสาย ผู้คนจะยากจนลงเพราะคนในสังคมทุ่มเงินให้กับวัตถุตามกระแสค่านิยมที่รัฐบาลสนับสนุน ความอ่อนแอทางวัฒนธรรม (Culture Lag) อาจส่งผลให้ความเข้มแข็งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมย่อยสลายไปโดยไม่อาจเรียกคืนกลับมาได้

โครงการวิจัยชุดผู้สูงอายุกับทรัพยากรภูมิปัญญาไทยด้านคนตรีไทใหญ่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วยโครงการย่อย ๓ โครงการ ที่มีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันโดยเน้นในเรื่อง วัฒนธรรมการบรรเลง ความเชื่อ พิธีกรรม และทำการศึกษาวิเคราะห์เชิงกายภาพและความหมายของเครื่องดนตรี เพื่อ

นำไปสู่ความเข้าใจดนตรีประจำถิ่น และสร้างความแข็งแกร่งในการรักษาวัฒนธรรมดนตรีไทยให้แก่ชุมชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย

การนำเสนอผลงานวิจัยในรูปภาพรวมขององค์ความรู้ทั้ง ๓ องค์ประกอบนี้จะทำให้เกิดความเชื่อมโยงในการมองภาพสะท้อนของวิถีชีวิตคนในถิ่นต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วน ไม่กระจัดกระจายกัน ต่างจากงานวิจัยย่อยที่มุ่งศึกษาเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมดนตรีไทยเพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น และไม่มีการรวบรวมไว้เป็นชุดข้อมูลที่เป็นระบบ

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

การวิจัยมุ่งศึกษาด้านวัฒนธรรมดนตรีของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเน้นความสำคัญดังต่อไปนี้

๑. วิธีการบรรเลงเครื่องดนตรี ระเบียบวิธีการบรรเลงของวงดนตรีและโอกาสที่ใช้ในการแสดง
๒. พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวกับการถ่ายทอดดนตรี
๓. สัญลักษณ์และความหมายของกลองกันยาวจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้ทำการตีพิมพ์ชุดผลงานวิจัยที่มีความสมบูรณ์ที่สุดสำหรับทุกภาคของประเทศไทยครบถ้วนทุกแง่มุมที่มีความสำคัญและมีคุณค่าต่อประเทศชาติด้านวัฒนธรรมดนตรีประจำชาติ
๒. เสนอผลงานในที่ประชุมวิชาการในระดับชาติและนานาชาติ
๓. นำมาใช้ในการเรียนการสอนตามหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต และศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รายวิชาประวัติศาสตร์ไทย ประวัติดนตรีพื้นเมืองไทย ทักษะดุริยางค์ไทย ดนตรีประกอบการแสดง ระเบียบวิธีวิจัยทางศิลปะ วิจัยดุริยางคศิลป์ไทย อาศรมศึกษาในวิชาเฉพาะ สัมมนาประวัติศาสตร์ไทย สัมมนาทฤษฎีดุริยางค์ไทย และรายวิชาดนตรีชาติพันธุ์วรรณนา และเป็นแหล่งอ้างอิงของนักศึกษาด้านดนตรีในมหาวิทยาลัย ทั่วประเทศ

ได้ทำการรวบรวมความรู้ด้านวัฒนธรรมดนตรีไทยเพื่อนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลทางวัฒนธรรมของ
ศูนย์วัฒนธรรมภูมิภาคทั่วทุกภาคของประเทศไทย

แผนที่จังหวัดที่ทำวิจัย

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

หนังสือ ฟ็อนเซิง : อิทธิพลที่มีต่อฟ็อนในล้านนา มีสนั่น ธรรมธิ เป็นบรรณาธิการ (๒๕๓๗) เป็นเอกสารวิชาการชุดล้านนาคดีศึกษาลำดับที่ ๖ ของโครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยเนื้อหาสาระ ๔ ส่วนด้วยกัน ได้แก่ ๑. สาระและทรงสนะของของวิทยากรจากการถอดแถบบันทึกเสียง จากการสัมภาษณ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่อยู่ในวงการฟ็อนรำ ได้แก่ ครูคำ กาไวย์ อาจารย์เฉลิมศรี พรหมสุวรรณ ผศ.ดร.ดิเรก มัทธนะสิน อาจารย์ธีรยุทธ ขวงศรี ผศ.ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล ๒. บทความประกอบการสัมภาษณ์ ได้แก่ การถ่ายทอดฟ็อนโบราณ ศิลปะการต่อสู้ของล้านนา - การแสดง ฟ็อนเซิง : อิทธิพลต่อฟ็อนประดิษฐ์ และ อิทธิพลของเซิงที่มีต่อฟ็อนในล้านนา : แนวคิดรวบยอด ๓. บทความที่มีเนื้อหาเกี่ยวเนื่อง เป็นบทความเสริมที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวเนื่องกันกับหัวข้อการสัมภาษณ์ และนิทรรศการ ได้แก่ เพลงและการละเล่นพื้นบ้านล้านนา : ความสัมพันธ์กับความเชื่อและพิธีกรรม อดีต ปัจจุบัน และอนาคต ของศิลปะการแสดงล้านนา และ สาวไหม - ลายเซิง ๔. คำบรรยายประกอบนิทรรศการ เป็นสาระที่ได้จากคำบรรยายประกอบภาพนิทรรศการ เช่น ถิ่นฟ็อนเซิง และไม้ค้อน (พลอง) แบบไทยใหญ่ (ชาวไต) ฟ็อนเซิงของไทยวน (คนเมือง) เครื่องดนตรีประกอบการฟ็อนเซิงของครูแต่ละคนจะใช้เสียงดนตรีประกอบต่างกันไปตามความถนัด ได้แก่ กลองอุเจ้ (ภาษาพม่าว่า O'Si บางท่านออกเสียงปู่เง่บ้าง ปัดเง่บ้าง) กลองสะบัดชัย กลองถึงบ้อม กลองสี่หม้อง กลองมองเซิง และวงเต่งถึง เป็นต้น ทั้งนี้กลองอุเจ้ หรือที่ชาวไทยใหญ่ เรียก กลองกันยาว มีจังหวะการบรรเลงที่ตื้นเต้น เร้าใจด้วยลีลาอันหลากหลายของการตีกลองและฉาบ บรรเลงได้ในหลายโอกาส เช่น เพื่อความสนุกสนาน ในงานบุญที่มีครวทาน ประกอบการฟ็อนดาบ ฟ็อนเซิง รวมไปถึงการฟ็อนกั้งกะหล่า และเดินโตของชาวไทยใหญ่ด้วย ส่วนการมองเซิง หรือมองเซิง เป็นดนตรีที่มีจังหวะบรรเลงแบบไทยใหญ่ เครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงประกอบด้วยฉาบ ๑ คู่ กลองมองเซิง และฆ้อง ๑ ชุด บรรเลงในงานบุญที่มีการแห่ครวทาน หรือใช้ประกอบการฟ็อนมองเซิง ฟ็อนเมืองก่าลาย ฟ็อนเงี้ยว ฟ็อนเซิง เป็นต้น

ฟ็อนพื้นเมือง ของชลดา ยุคตะบุตร (ม.ป.ป.) กล่าวถึงฟ็อนพื้นเมืองซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของทางล้านนาที่มีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ที่คงไว้ให้ลูกหลานได้สืบทอดและได้มีการคิดทำฟ็อนต่าง ๆ จากวิถีชีวิตและนำมาประยุกต์ให้เป็นท่วงท่าที่มีความอ่อนช้อยสวยงาม เพื่อให้เป็นลักษณะเฉพาะที่สวยงามของทางล้านนา หนังสือเล่มนี้ได้้นำการฟ็อนบางส่วนมาแนะนำให้อ่าน รู้จัก รวมถึงความหมาย ที่มาของการฟ็อนต่าง ๆ เครื่องแต่งกาย ทำฟ็อน และเครื่องดนตรี ซึ่งบางฟ็อนนั้นก็เป็นที่รู้จัก และบางฟ็อนบางคนยังไม่รู้จัก เช่น ฟ็อนเงี้ยว หมายถึงการฟ็อนแบบไทยใหญ่ (คนไทยล้านนามักจะเรียกชาวไทยใหญ่ว่า “เงี้ยว” ในขณะที่ชาว

ไทยใหญ่มักจะเรียกตนเองว่า “ไต” ชาวไทยใหญ่บางส่วนมาอาศัยอยู่ในรัฐฉานของสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า เข้าไปถึงบางส่วนทางทิศตะวันตกของยูนาน และลงมาทางทิศใต้จนถึงประเทศไทยในภาคเหนือมีหมู่บ้านชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย โดยเฉพาะในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีประชาชนส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้ศิลปะการฟ้อนของชาวไทยใหญ่ จึงมีอิทธิพลผสมผสานกับศิลปะของไทยล้านนา การฟ้อนที่จัดอยู่ในประเภทนี้ ได้แก่ เล่นโตกิงกะหฺร่า (กินนรา) หรือฟ้อนนางนก กำเบ๊อคง มองเซิง ฟ้อนไต (ไทยใหญ่) ฟ้อนเงี้ยว พบว่า มี ๖ อย่าง คือ ฟ้อนเงี้ยว ฟ้อนไทย (ฟ้อนไต) ฟ้อนโต ฟ้อนนกหรือฟ้อนกิงกะหฺร่ากำลาย และกำไท (กำไต) โดยเฉพาะอย่างยิ่งฟ้อนไต ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีการใช้เครื่องดนตรีสากลประเภทแบนโจ แอ็คคอร์ดียน ประกอบด้วย ซึ่งต่อมาวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ ได้นำฟ้อนไตมาแสดงจึงมีการปรับปรุงเครื่องดนตรีมาเป็นวงพื้นเมือง ประกอบด้วย สะล้อ ซึ่ง ปี่จุม เครื่องประกอบจังหวะคือ กลองและเกราะ

การคงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่ โดยสุทัศน์ กันทะมา (๒๕๔๒) เป็นปริญญานิพนธ์ชั้นมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเงื่อนไข ปัจจัย และกลไกที่ทำให้วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่คงอยู่ พื้นที่ทำการวิจัย คือ บ้านขุนยวม หมู่ที่ ๘ ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน กล่าวถึงชาวไทยใหญ่ ว่ามีภาษาเป็นของตัวเองทั้งภาษาเป็นของตัวเองทั้งภาษาพูดภาษาเขียน มีลักษณะเด่นที่รู้จักกันดี คือ คำขยเก๋ง และเป็นผู้มีศรัทธาแรงกล้าในการทำบุญทำทาน อย่างที่คนเมืองมีคำพูดว่า “กินอย่างม่าน ดานอย่างเงี้ยว” หมายความว่า พม่าถือเรื่องกินเป็นเรื่องสำคัญ ส่วนคนไทยใหญ่ ถือการทำบุญทำทานเป็นเรื่องยิ่งใหญ่

ในส่วนการละเล่นมีการฟ้อนรำซึ่งในภาษาไทยใหญ่ เรียกว่า “ก้ำ” จะมีลีลาอ่อนช้อยสวยงามมีจังหวะดนตรี การฟ้อนรำที่จะแสดงในเหลินสิบเอ็ด ได้แก่ “ก้ำแลว” เป็นการฟ้อนดาบ ประยุกต์มาจากแม่ไม้มการต่อสู้ป้องกันตัวด้วยดาบ “ก้ำลาย” คือการฟ้อนรำที่ประยุกต์มาจากลีลาการต่อสู้ด้วยมือเปล่า “ก้ำค้อน” คือการฟ้อนรำที่ประยุกต์มาจากการใช้ไม้ค้อนเป็นอาวุธ (ค้อน แปลว่า ไม้กระบอง) “ก้ำรูปสัตว์” คือการฟ้อนรำที่ผู้ฟ้อนแต่งกายเลียนแบบสัตว์ต่าง ๆ ทั้งของจริงและในนิยายของชาวไทยใหญ่ หรือสัตว์ที่จินตนาการต่าง ๆ เช่น รำกิงกะหฺร่า (กินนรหรือนางนก) กำเป้อ (ผีเสื้อ) รำโต (สิงโต) รำกวาง การฟ้อนรำอื่น ๆ เป็นการฟ้อนรำชนิดต่าง ๆ ตามจังหวะดนตรี เช่น ฟ้อนรำตามจังหวะกลองกันยาว เรียกว่า “ก้ำกลองกันยาว” ฟ้อนรำกลองมองเซิง เรียกว่า “ก้ำกลองมองเซิง” ซึ่งการแสดงต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องประกอบด้วยจังหวะของฆ้อง กลอง

ฉาบ เป็นสำคัญ นอกจากนั้นยังมีการ “เสดความ” คือการโต้กลอนสดเป็นภาษาไทยใหญ่ ระหว่างชาย – หญิง ทำนองกลอนเป็นทำนองเพลงไทยใหญ่มีหลายทำนอง เช่น ล่องคอง ปานแซง นกถือ อื้อลูกอ่อน จะนิยมเสดความกันในตอนกลางคืนของงานปอยส่างลอง หรืองานมงคลที่จัดที่บ้าน เช่น แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ โดยจะเล่นกันในตอนกลางคืนเพื่อเป็นเพื่อนเจ้าภาพงาน

สำหรับประเพณีวัฒนธรรม หรือ “หย่าสี่สิบสองเหลิน” จะมีแทบทุกเดือน คดยจะเน้นการทำบุญทำทานเป็นหลักทั้งนี้เพราะชาวไทใหญ่นับถือพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด “หย่าสี่สิบสอง เหลิน” หรือ กำหนดการประเพณี ซึ่งตรงกับคำว่า “ราสี่ ๑๒ เดือน” หรือประเพณี ๑๒ เดือน ประกอบด้วย

เดือน	ชาวไทใหญ่เรียก	ตามปฏิทินสากล วัฒนธรรมประเพณี	
๑	เหลินเจียง	ธันวาคม	การถวายข้าวใหม่
๒	เหลินกำ	มกราคม	เดือนกำ ไม่ทำการมงคลใด ๆ
๓	เหลินสาม	กุมภาพันธ์	ตานก้องโหล ตานข้าวหย่ากู่
๔	เหลินสี่	มีนาคม	ปอยส่างลอง ต่างซอมต่อโหลง
๕	เหลินห้า	เมษายน	กันตอ เลี้ยงผีเจ้าเมือง
๖	เหลินหก	พฤษภาคม	ปอยจำดี ปอยบอกไฟ
๗	เหลินเจ็ด	มิถุนายน	ลอกเหมือง แป้งฝ่าย
๘	เหลินแปด	กรกฎาคม	เข้าพรรษา ปอยจำกะ
๙	เหลินเก้า	สิงหาคม	ปอยจำก้อก
๑๐	เหลินสิบ	กันยายน	ต่างซอมต่อโหลง
๑๑	เหลินสิบเอ็ด	ตุลาคม	การแสนซอมโก่จา จองพารา หลู้เตนแหง
๑๒	เหลินสิบสอง	พฤศจิกายน	ปอยส่างกานกถึง ปอยหมั่งกะปา

ในเรื่องศาสนาและความเชื่อ แยกให้เห็นว่าด้านศาสนาดั้งแต่อดีต ชาวไทยใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัด (จอง) ที่ใช้ประกอบศาสนพิธีและทำบุญ ด้านความเชื่อจำแนกเป็นความเชื่อเรื่องผีเจ้าเมืองเท่านั้น ไม่มีการนับถือผีบ้าน บ้านชาวไทยใหญ่จึงไม่มีศาลพระภูมิเจ้าที่ เวลาจะเดินทางออกนอกชุมชน หรือมีคนในบ้านล้มป่วย จะมีการจุดเทียนบอกกล่าวศาลเจ้าเมืองให้เดินทางปลอดภัยหรือให้รักษาผู้ป่วยหายจากการป่วยไข้ หากชุมชนมีงานประเพณีหรืองานบุญก็จะจุดเทียนบอกกล่าวเจ้าเมืองก่อนแล้วจึงทำพิธีที่วัดหรือบ้าน นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม มีให้เห็นในการจะทำการมงคลต่างๆ เช่น การปลูกบ้าน ขึ้นบ้านใหม่ การแต่งงาน ซึ่งจะต้องหาฤกษ์ยามที่ดีเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตัวเองและครอบครัว โดยให้สละประจำหมู่บ้านเป็นผู้ดูฤกษ์ยามให้

สำหรับผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๑. เจือนใจ ปัจจัย ที่ทำให้วัฒนธรรมคงอยู่คือ การเห็นคุณค่าหรือประโยชน์ที่อยู่ในรูปของความเชื่อ ซึ่งมีการถ่ายทอดผ่านพิธีกรรม จนกลายเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ และมนุษย์กับมนุษย์ ศาสนาและความเชื่อได้ให้ความสำคัญต่อคำสอน โดยมีพิธีกรรมเป็นส่วนเชื่อมโยง ผ่านการกล่อมเกลาโดยชุมชนทำให้มีการปฏิบัติสืบต่อมา เป็นการกระทำซ้ำจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง

๒. ส่วนกลไกที่ทำให้วัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนชาวไทยใหญ่คงอยู่นั้นประกอบด้วยครอบครัว จะทำหน้าที่ถ่ายทอดภาษาพูด แบบแผน ความประพฤติดามวิถีชีวิตแก่ลูก ผู้อาวุโสทำหน้าที่ให้คำปรึกษาในการจัดพิธีกรรมต่างๆ พระทำหน้าที่ถ่ายทอดศีลธรรมและการศึกษา ผู้ชำนาญการถ่ายทอดภูมิปัญญาต่างๆ เช่น พิธีกรรม ความรู้ทางการช่าง หัตถกรรม ผู้นำในชุมชนเป็นผู้จัดและสนับสนุนประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน เครือญาติทำหน้าที่สนับสนุนช่วยเหลือในการทำพิธีกรรมต่างๆ

วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่ที่คงอยู่นั้นไม่ได้คงอยู่เหมือนเช่นในอดีต มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านคุณค่าของวัฒนธรรมและรูปแบบ

งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย โดยพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ (๒๕๔๘) ซึ่งเขียนช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ คือ ประมาณเมื่อ ๕๐ ปีก่อน เรื่องราวในหนังสือแบ่งออกเป็น ๒ ภาค ภาคที่ ๑) ว่าด้วยชนชาติไทยทั่วไป เนื้อหาเป็นข้อควรรู้เกี่ยวกับชนชาติไทย อาณาจักรไทยน่านเจ้า การเคลื่อนที่ของชนชาติไทยจากเหนือลงมาได้ ภูมิลำเนาของชนชาติไทยในสมัยปัจจุบันอันเกี่ยวข้องกับไทยในประเทศไทยหรือไทยสยาม ภาคที่

๒) ว่าด้วยเรื่องของไทยสาขาต่างๆ ในปัจจุบัน เช่น ไทยลานช้าง (ลาว) ไทยใหญ่ (ฝรั่งเรียกว่า “ชาน” หรือ “ฉาน” ตามที่พม่าเรียก และบางทีในประเทศไทยเราเองเรียกว่า “เงี้ยว” ซึ่งเป็นชื่อที่ชาวไทยใหญ่เองก็ไม่พอใจที่จะถูกเรียก) ไทยอาหมและไทยในดงเกีย

ในเรื่องเหล่านี้ยังแทรกเรื่องปลูกใจ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และประเพณีต่างๆ ไว้ อย่างน่าสนใจยิ่ง นับว่ามีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ของชาติไทยมาก พลตรีหลวงวิจิตรวาทการมีความเห็นว่าเชื้อชาติไทยในประเทศไทยเป็นสาขาหนึ่งของเชื้อชาติไทที่กระจายตามที่ต่างๆ ดังเช่น ความตอนหนึ่งในหนังสือได้กล่าวว่า “...เชื้อชาติไทยเราเป็นเชื้อชาติใหญ่ สมกับที่นักค้นคว้าฝรั่งเรียกว่า Grand race พี่น้องเชื้อชาติเดียวกันกับเรายังกระจัดกระจายอยู่หลายแห่ง และทุกแห่งเขาก็รู้ตัวว่าเขาเป็นไทย แต่น้อยคนจะทราบว่าพี่น้องร่วมเชื้อชาติของเขาได้มามีอาณาจักรมั่นคงอยู่ทางทิศใต้...” บทประพันธ์เพลงและละครร้องของท่าน เช่น เพลงได้ร่มของไทย ที่ขึ้นต้นว่า “ได้ร่มธงไทยร่มเย็น เหมือนดังอยู่ในร่มโพธิ์ ร่มไทรที่มีกิ่งใบแน่นหนา ชาติไทยใหญ่หลวงแต่กระจัดกระจาย ถูกแยกแบ่งย้ายไปอยู่หลายสาขา...” แสดงให้เห็นว่า กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม ภาษา หรือที่เรียกตนเองว่า ไท หรือ ไค ไม่ใช่จะมีอยู่เพียงในประเทศไทยเท่านั้น ยังมีชนเผ่าไทซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยอยู่ตามประเทศต่างๆ เช่นในประเทศจีน พม่า ลาว เวียดนามและอินเดีย

หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัด แม่ฮ่องสอน ของคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (๒๕๔๒) โดยกระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กรมศิลปากรจัดพิมพ์เผยแพร่เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ จำนวน ๘ เล่ม แยกตามจังหวัดละ ๑ เล่ม เป็นหนังสือที่ครอบคลุมเนื้อหาสาระของท้องถิ่นอย่างกว้างๆ ประกอบด้วยเรื่องภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อมสังคม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ มรดกทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและเทคโนโลยี และโครงการตามพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาพัฒนาชนบทให้อยู่ดีมีกินดี พร้อมรูปภาพประกอบ โดยส่วนหนึ่งในบทมรดกทางวัฒนธรรมประกอบด้วย การละเล่นพื้นบ้าน นาฏศิลป์และดนตรี ศาสนาพิธีกรรมและความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นและการกินอยู่ ดังเช่น -องค์ประกอบของจ๊าดไต (ลิเกไทยใหญ่) คล้ายกับคณะลิเกของภาคกลางประกอบด้วยชุดนักแสดง ชุดดนตรี มีฉาก มีเวที มีการแต่งกายตามท้องเรื่องที่แสดง การแสดงจะเริ่มด้วยพิธีไหว้ครู มีเครื่องเช่นไหว้ ตามประเพณีไต (ไทยใหญ่) ประกอบด้วย กลั้ว มะพร้าว หมากรุก บูลี่

เมี่ยง ผ้าขาว ผ้าแดง เทียน รูป บรรจุในกะละมังขนาดปานกลาง เมื่อหัวหน้าคณะหรือผู้อาวุโสในคณะทำพิธีไหว้ครุสุรัสวดี (วิญญานศักดิ์สิทธิ์ที่นักแสดงเคารพนับถือ) เสร็จแล้วจะมีการร่ายรำเป็นชุดเพื่อบูชาครูการแสดง หลังจากนั้นจะมีการร้องเพลงแสดงความชื่นชมต่องานที่จัด ขอบคุณผู้ชม และการแสดงตามเนื้อเรื่องที่เตรียมมาตามลำดับ

ชาวไทยใหญ่ แม่ฮ่องสอน บนวิถีโลกไร้พรมแดน โดย อมรรัตน์ ปานกล้า (๒๕๓๕) กล่าวว่า ปัจจุบันในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีชาวไทยใหญ่อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก พื้นที่อาศัยมีอาณาบริเวณกว้างในเขตรัฐฉานของพม่า แม่ฮ่องสอน ตอนเหนือของจังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย นอกจากนั้นยังอาศัยอยู่ในเขตใต้ของ ทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีน ชาวไทยใหญ่มีวิถีการดำเนินชีวิตเหมือนคนไทย นับถือพุทธศาสนา และยังนิยมให้ลูกๆ บวชเป็นสามเณรเพื่อจะได้ศึกษาเล่าเรียน คนไทยใหญ่ที่แม่ฮ่องสอนยังคงพูดภาษาไทยใหญ่ทั้งคนรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ มีการร้องบทกลอนสดสรรเสริญเยินยอและเกี่ยวพาราสักัน ที่เรียกว่า การเห็ดความ แม้ว่าจะมีเส้นเขตแดนแบ่งกัน แต่ชาวไทยใหญ่ยังไปมาหาสู่ญาติๆ ที่อยู่รัฐฉานจนถึงเขตตะวันตกเฉียงใต้ของจีนมิได้ขาด

ลักษณะของภาษาไทยใหญ่(ได้อ้อ) ที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดย วรณา จันทนาคม (๒๕๒๖) เสนอเป็นปริยฐานิพนธ์ของชั้นมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยศิลปากร มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาในเรื่องต่อไปนี้ ๑. ลักษณะโดยทั่วไปของภาษาไทยใหญ่ ๒. ระบบเสียง ระบบคำของภาษาไทยใหญ่ ๓. ความหมายและการเรียงคำผลการศึกษา พบว่า ลักษณะส่วนใหญ่ของภาษาไทยใหญ่(ได้อ้อ) เหมือนกับภาษาไทยมาตรฐานคือ มีการสร้างคำในลักษณะคำโดดด้วยวิธีการนำคำมาประสมกัน การเรียงคำเข้าประโยค เรียงแบบประธาน กริยา กรรม และการเรียงคำขยายจะใช้คำขยายอยู่หลังคำที่ถูกขยาย ในส่วนที่แตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐาน คือ ๑. ภาษาไทยใหญ่(ได้อ้อ) ไม่มีเสียงพยัญชนะต่อไปนี้ บ /b/ ด /d/ ฉ,ช /ch/ ฝ /f/ ร /r/ ๒. ภาษาไทยใหญ่มีเสียงประสมเพียงเสียงเดียวคือ สระ เออ-อ ๓. เสียงสระ เอะ /e/ แอะ แอ เมื่อตามหลังพยัญชนะต้นในพยางค์ปิด จะทำให้พยัญชนะต้นมีฐานกรณ์เลื่อนไปที่เพดานแข็ง (palatalized) และเสียงสระเออะ ออ เมื่อตามหลังพยัญชนะต้นในพยางค์ปิดจะทำให้พยัญชนะต้นมีฐานกรณ์เป็นพยัญชนะปากกลม ๔. เสียงวรรณยุกต์มี ๖ เสียง คือ ๔.๑ เสียงต่ำเลื่อนสูง (Low rising) ๔.๒ เสียงต่ำมีเสียงหยุดในคอ (Low with glottal) ๔.๓ เสียงสูง-ตกมีเสียงหยุดในคอ (High falling with glottal) ๔.๔ เสียงสูง-ระดับ (High

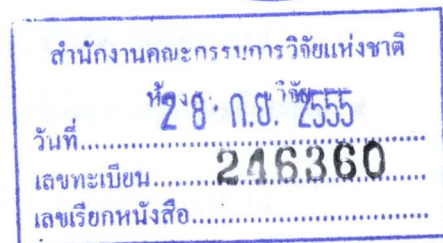
level) ๔.๕ เสียงกลาง-ตก(Mid falling) ๔.๖ เสียงสูงเล็กน้อยมีเสียงหยุดในคอ (High slightly falling with glottal) ในด้านคำศัพท์พบว่า ภาษาไทใหญ่(ไต้อ๋อ) รักษาคำศัพท์ดั้งเดิม ไว้เป็นหลักฐาน และพบว่าคำจำนวนหนึ่ง เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายในลักษณะความหมายกว้างกว่าความหมายแคบกว่า และความหมายแตกต่างไปจากภาษาไทมาตรฐานลักษณะประโยคในภาษาไทใหญ่(ไต้อ๋อ) ใช้คำลงท้ายประโยคเพื่อแสดงมาลาของ กริยาว่าเป็นประโยคคำสั่ง ประโยคคำถาม และประโยคขอร้องในการจัดข้อความ โดยเฉพาะการเล่านิทานมีศัพท์เฉพาะที่ใช้แต่ละขั้นตอน คือการอารัมภบท การบอกชื่อเรื่อง เนื้อเรื่องของนิทานและการจบเรื่อง โอกาสในการใช้คำจะมีลักษณะเฉพาะคือ มีการใช้คำสรรพนามแสดงความสุภาพหรือแสดงความสนิทสนมระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง

การย้ายถิ่นของชาวไทยใหญ่เข้ามาในจังหวัดเชียงใหม่ โดย ปณิธิ อมาตยกุล (๒๕๔๗) เสนอเป็นปริญญานิพนธ์ชั้นมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าการย้ายถิ่นฐานของชาวไทยใหญ่ที่เข้ามาในจังหวัดเชียงใหม่ มีสาเหตุ ๒ ประการด้วยกัน ประการแรกการขาดแคลนที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน รายได้น้อยไม่พอกับการดำรงชีพ ตลอดจนถึงความบีบคั้นทางสังคมและการเมือง ประการที่สองเมืองเชียงใหม่มีแหล่งงานมาก มีญาติพี่น้องเพื่อนฝูงอาศัยอยู่ที่นี่แล้ว กอปรกับมีความคล้ายคลึงกันทางภาษาและวัฒนธรรม จึงทำให้ง่ายต่อการปรับตัว ปัจจัยดังกล่าวส่งผลให้เกิดขั้นตอนในการย้ายถิ่นฐาน ๒ ลักษณะ คือ ๑. ชาวไทใหญ่ จะเดินทางออกจากรัฐฐานแล้วมุ่งตรงเข้าสู่เมืองเชียงใหม่ทันที ๒. ชาวไทใหญ่จะเดินทางออกจากรัฐฐานเข้าไปอาศัยตามแนวชายแดนประเทศไทยเป็นระยะเวลาหนึ่ง จากนั้นจึงจะเดินทางมาตั้งถิ่นฐานยังเมืองเชียงใหม่

ชุมชนและการสืบทอดวัฒนธรรมของไทใหญ่ในประเทศสหภาพพม่า โดยสุมิตร ปิติพัฒน์ และเสมอชัย พูลสุวรรณ (๒๕๔๒) เป็นงานวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ พื้นที่วิจัยอยู่ในเขตชุมชนชาวไทใหญ่ทางตอนใต้ของรัฐฐานและในเขตการปกครองมณฑลทะเลย์ทำให้ได้เห็นสภาพการดำเนินอยู่หลายรูปแบบของชุมชนชาวไทใหญ่ร่วมสมัยปัจจุบัน โดยกล่าวถึงประเพณีที่สำคัญของชาวไทใหญ่ ได้แก่

๑) ประเพณีประจำปีในรอบสิบสองเดือน ไทใหญ่ในรัฐฉานมีงานประเพณีประจำปีแทบทุกเดือน มีรายละเอียดพอสังเขปดังต่อไปนี้

เดือน ๑	- วันขึ้นปีใหม่
เดือน ๒	- ถือว่าเป็นเดือนดำ จะไม่จัดงาน ในกลุ่มไทจีนที่อยู่ทางเชียงตุง จะจัดงานเข้าดำ โดยที่ชาวบ้านทุกคนจะถือศีลที่วัดเป็นเวลา ๑๐ วัน
เดือน ๓	- ปอยข้าวยาคุ (ข้าวน้ำอ้อย) ข้าวยาคุนี้เป็นชื่อของข้าวยาคุ ที่มีอยู่ในพุทธประวัติ
เดือน ๔	- ปอยตะปองปอย (งานสิ้นปี)
เดือน ๕ ปีใหม่	- ปอยซอนน้ำ (สงกรานต์)
เดือน ๖	- ซอนน้ำตันโพธิ์
เดือน ๗	- ไม่มีงานบุญ
เดือน ๘	- ปอยเจ้าหว่า (เจ้าพรรษา)
เดือน ๙-๑๐	- ดานซอมโต (เป็นการทำทานในช่วงเจ้าพรรษา มีการทำขนมข้าวมูล ข้าวปอง มากไม่มาถวายพระในช่วงเจ้าพรรษา)
เดือน ๑๑	- ปอยออกหว่า (ออกพรรษา)
เดือน ๑๒	- ปอยกินข้าวใหม่ (เมื่อชาวบ้านเก็บเกี่ยวข้าวใหม่ได้แล้ว จะจัดนำข้าวใหม่มาถวายแก้ววัดก่อน นอกเหนือจากงานปอยกินข้าวใหม่แล้ว ยังมีงานกฐิน ซึ่งสามารถเริ่มทำได้นับแต่หลังออกพรรษาเป็นต้นไป)

๒) ประเพณีบวช ชาวไทใหญ่นับถือศาสนาพุทธศาสนาเป็นหลัก ดังนั้นการบวชจึงเป็นประเพณีสำคัญของผู้ชายชาวไทใหญ่ทุกคน แบ่งการบวชออกเป็น ๒ ประเภท คือ บวชพระ และบวชเณร ในงานบวชแต่ละครั้งจะมีการรื่นเริง มีระบำสิงโต ระบำนกกนิรี ดีฮ่อง ตีกลอง มีจักแซง (คล้ายๆ เล่นลิเก) ก่อนที่จะขึ้น

พิธีเข้าบวชเป็นพระจะมีการเล่นดนตรีอย่างหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “ปอย” เมื่อบวชเสร็จแล้วก็จะเล่นดนตรีและเชิญขึ้นบนวัด

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อและพิธีกรรมของชาวไทใหญ่ที่สำคัญ ได้แก่

๑) ความเชื่อเรื่องการตาย เมื่อมีคนตายในหมู่บ้านจะต้องนำคนตายไปฝังไว้ในที่เดียวกันทั้งหมู่บ้าน ซึ่งเรียกบริเวณนี้ว่า “ป่าเฮ่ว” มักจะอยู่ในทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน เพราะถือว่าทิศนี้เป็นทิศของราหู

๒) ความเชื่อเรื่องผี ชาวไทใหญ่มีความเชื่อเรื่องผีและมีวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาผีในลักษณะต่างๆ เช่น ผีเจ้าเมิง เป็นต้น

๓) ความเชื่อเรื่องการสักร่างกาย ชาวไทใหญ่นิยมการสักตามร่างกาย และมีความเชื่อว่า “ถ้าไม่สักลายไม่เป็นไท”

๔) หมึกสัก การสักร่างกายให้เกิดลวดลายนั้น ชาวไทใหญ่เชื่อว่าน้ำหมึกต้องมาจากสัตว์หลายประเภท โดยแต่ละประเภทจะมีอานุภาพที่แตกต่างกันไป

๕) การตัดผม ผู้หญิงไทใหญ่เมื่อโตขึ้นมักจะนิยมไว้ผมยาวและมีการเกล้าผม เรียกว่า “จ็อกโ”

๖) การขอฝน ชาวไทใหญ่มีพิธีการละเล่นเพื่อขอฝน โดยใช้เชือกแล้วแบ่งคนมาดึงกันคนละด้าน ทั้งชายและหญิง ดึงไปดึงมาเพื่อให้ฝนตก บางครั้งเรียกว่า “องปอย”

๖) ความเชื่อเรื่องนกแก้ว, สุรัสวดี ความเชื่อเกี่ยวกับนกแก้ว(นกฮูก) แพร่หลายในหมู่ชาวไทใหญ่ และมีรูปการบูชาตั้งในบ้านของตนเอง รวมถึงการนำเอานกแก้วเข้ามาอยู่ในบ้านจึงถือว่าทำให้เกิดมงคลและได้รับโชคลาภ

ดนตรีพื้นบ้าน ของ ณรงค์ สมิทธิธรรม(๒๕๔๕) ได้รวบรวมเอกลักษณ์สำคัญของดนตรีพื้นบ้านภาคเหนือไว้หลายด้านตั้งแต่เครื่องดนตรีซึ่งประกอบด้วย ข้อง ลึง สะว่า กลองทั้งตั้ง กลองยาวเมืองเหนือ กลองตั้งหม้อง กลองปู่เจ้ กลองหลวง กลองมอชิง กลองสะบัดชัย พิณเพี้ยะ โดยได้อธิบายไว้อย่างละเอียด รวมถึงวงดนตรีต่างๆ เช่น วงดกเส็ง วงคำหั่ว วงสะล้อซอซึง พร้อมทั้งกล่าวถึงการฟ้อนรำเพื่อความสนุกสนานและความเชื่อ ได้แก่ การเล่นเพลงลูกกุยเวย การฟ้อนรำอย่างคนเมืองเหนือ และประเพณีการฟ้อนผีปู่ย่า สิ่งที่น่าสนใจชวนให้ติดตามอีกประการหนึ่ง ก็คือชีวประวัติศิลปินดนตรีพื้นบ้านภาคเหนือ ได้แก่ เจ้าหลวงบุญวาทย์วงษ์มานิต สล่าเต้า ไชยรุ่งเรือง สล่ามา ศักดิ์วงศ์ สล่าตัน ไชยทนต์ บุญมา ไชยมะโน และลุงเหลิม ช่วงทำกลองฝีมือดีแห่งเมืองลำปาง ในส่วนท้ายของหนังสือยังได้กล่าวถึงขนบตั้งหรือการขึ้นครู หมายถึงการระลึกถึงคุณครูและการขอละเมิดสิทธิ์อย่างมีวัฒนธรรม ซึ่งกระทำด้วยกาย วาจา และใจที่นอบ

น้อม คำว่าสิทธิในที่นี้คือเพลงที่นำมาเล่น นักดนตรีจะยกขึ้นตั้งเพื่อขออนุญาตครูบาอาจารย์ ทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่ และล่วงลับไปแล้ว ในการเล่นเพลงที่ท่านได้ประพันธ์ไว้ใช้เครื่องดนตรีที่ได้คิดค้นขึ้นมา ถือว่าเป็นการแสดงความเคารพในภูมิปัญญาของผู้อื่นอย่างนอบน้อม

การตาย ของเสฐียร โกเศศ (๒๕๓๑) ได้กล่าวถึงประเพณีที่ชาวไทยโดยเฉพาะภาคกลางประพุดติ และสืบทอดกันมาแต่ปรัมปราถึงเหตุที่ต้องทำศพ พิธีทำศพ และการเผาศพ พร้อมอธิบายถึงความเชื่อในพิธีศพ ไว้หลายแง่มุม เช่น กรวยดอกไม้รูปเทียน ซึ่งประกอบด้วย เทียน รูปไข่ไว้ในกรวยใบตอง บางแห่งก็มีหมาก พลูด้วยให้ศพพนมมือถือไว้ สำหรับนำขึ้นไปไหว้พระจุฬามณีเจดีย์บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ศิลปะการร้องเพลงพื้นบ้านไทใหญ่ การเห็ดความไต โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน สภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน กระทรวงวัฒนธรรม (๒๕๕๕) เป็นหนังสือตามโครงการภูมิบ้านภูมิเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เนื้อหาว่าด้วยประวัติศาสตร์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ลำดับพัฒนาการทางการเมืองใน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ดอกไม้และต้นไม้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน ข้อมูลทั่วไปจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประเภท ของความไต แผนผังการสัมผัสสภาวะความไต (เพลงไทใหญ่) และทำเนียบนักร้องเพลงพื้นบ้านไทใหญ่ (เห็ดความ ไต) ผลการศึกษาพบว่าการแสดงการร้องเพลงหรือเห็ดความ เป็นการแสดงออกทางความรู้สึกและอารมณ์ โดยพรรณนาและบรรยายออกมาเป็นเพลงไทใหญ่ ประกอบด้วยกันหลายทำนองได้แก่ทำนองปาน-แซง ทำนองล่องคอง ทำนองความว๊อก ทำนองนกก็้อ ทำนองหยอบย่อน ทำนองเพลงดอลอ ทำนองความโหลง ทำนองเพลงอ้อลูกอ่อน เป็นต้น การเห็ดความยังคงนิยมร้องในงานประเพณีของชาวไทใหญ่ ปัจจุบัน ทำนองบางอย่างสูญหายไปเนื่องจากการแสดงก็จะแสดงหรือขับร้องในงานประเพณี ไม่มีการขับร้องเพื่อ การเกี่ยวพาราสื่ออย่างแต่อดีต

คนไทได้คง ไทใหญ่ในยูนนาน โดยประคอง นิมมานเหมินท์และเรืองวิทย์ ลิมปนาท (๒๕๓๘) โดย เป็นหนังสือจากสถาบันไทยศึกษา ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติ เนื้อหาด้านภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐาน เกี่ยวกับไทได้คง คำบรรยายคำสำคัญของการศึกษาเรื่องชนชาติไทในเขตได้คง แคว้นได้คง: ถิ่นไทเหนือใน ยูนนาน คำบรรยายภูมิหลังของไทได้คงและเส้นทางคมนาคมสมัยโบราณ คำบรรยายความเป็นมาใน ประวัติศาสตร์ของชนชาติไทในเขตได้คง วัฒนธรรมไทได้คง: การสืบทอดและการพัฒนา การแต่งกายของ ได้คง และคนไทได้คง : ไทกินข้าวเจ้า

เนื้อหาด้านความเชื่อและศาสนา เนื้อหาประกอบด้วยเจ้าพารา-ปู่ขวัญข้าว พุทธกับผีในระบบความเชื่อและศาสนาของคนไทเมืองซอน เนื้อหาด้านภาษาและวรรณกรรม รายละเอียดได้แก่คำบรรยายตัวอักษรไทเหนือและไทอาหม ลักษณะหนึ่งของภาษาไทยใต้คง วรรณกรรมไทใต้คงและนิทานในวัฒนธรรมปลูกข้าวของชนชาติไทใต้คง สำหรับเนื้อหาด้านดนตรีและการบรรเลงประกอบด้วยเพลงและศิลปะการแสดงของชาวไทใต้คง การฟ้อนรำ ดนตรีพื้นบ้านของชาวไทใต้คง

ประวัติศาสตร์ไทใหญ่ โดยสมพงศ์ วิทย์ศักดิ์พันธุ์ (๒๕๔๔) หนังสือตามโครงการประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไท โดยทุนอุดหนุนการวิจัยและการพิมพ์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เนื้อหาประกอบด้วยประวัติศาสตร์ไทใหญ่ ถิ่นที่อยู่ ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของไทใหญ่ในเอกสารจีน-ไท ไทใหญ่และถิ่นที่อยู่ การกำเนิดและการย้ายถิ่นของชาวไทใหญ่ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมของบรรพบุรุษไทใหญ่ในเอกสารจีน - เอกสารไท การกำเนิดอาณาจักรไทใหญ่ การกำเนิด พัฒนาการและการล่มสลายของอาณาจักรเมืองมวหลวงและอาณาจักรไทใหญ่ อาณาจักรเมืองมวหลวง อาณาจักรเมืองมวหลวงและอาณาจักรจีน อาณาจักรไทใหญ่และอาณาจักรพม่า การล่มสลายของอาณาจักรไทใหญ่ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมของอาณาจักรไทใหญ่ ไทใหญ่ในจีนหลังการล่มสลายของอาณาจักรเมืองมวหลวง ไทใหญ่ในจีนปัจจุบัน อาณาจักรไทใหญ่กับราชสำนักจีน การเมือง สังคมและวัฒนธรรมไทใหญ่ในจีน อาณาจักรไทใหญ่กับการขยายอำนาจของพม่าและจีน เมืองไทใหญ่สมัยราชวงศ์ชิง เมืองไทใหญ่ยุคสาธารณรัฐจีน เมืองไทใหญ่ยุคสาธารณรัฐประชาชนจีน และหัวข้อจากอดีตถึงปัจจุบัน ผลการศึกษาทำให้เกิดความเข้าใจที่ความสำคัญคือชาวไทใหญ่เป็นชุมชนหมู่บ้าน มีพิธีโบราณที่ดำเนินการอยู่ โดยพื้นที่ประเทศไทย โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือในประเทศลาวมีสถานที่เรียกว่า ศาลปู่ตา แต่ในรัฐฉานคือ “ใจบ้าน” เป็นที่ซึ่งวิญญาณบรรพบุรุษสิงสถิต เมื่อสืบย้อนไปพบว่าชุมชนไทนอกประเทศไทย ชุมชนหมู่บ้านเป็นรากฐานของเศรษฐกิจและวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังพบว่าการเป็นชาตินั้นไม่จำเป็นต้องประกอบด้วยชนเผ่าเดียว ที่สำคัญคือชุมชนต่างๆ ได้อยู่ร่วมกันเป็นเวลานาน มีประสบการณ์ประวัติศาสตร์ร่วมกันและใช้ภาษาร่วมกัน มีวัฒนธรรมร่วมกัน ชาวไทใหญ่มีปรากฏในประวัติศาสตร์มาช้านาน โดยรัฐฉานและรัฐกะฉิ่นในพม่าถูกกล่าวถึงถึงทั้งในจดหมายเหตุและนิยายของจีนและของไทท้องถิ่นมาเป็นเวลานาน หนังสือเล่มนี้ยังกล่าวถึงชาวไทใหญ่ในรัฐฉานยังคงต่อสู้ให้หลุดพ้นจากการยึดครองของพม่า โดยชาวไทใหญ่มีความคิดว่ามีความเป็นพี่น้องกับชาวไทในเขตใต้คงของจีนและชาวจีนสนับสนุนการต่อสู้เพื่อเอกราชของชาวไทใหญ่ ชาวไทใหญ่ส่วนหนึ่งหลบเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน

โครงการการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุและเสริมสร้างคุณลักษณะนิสัยของเยาวชนโดยใช้ดนตรีพื้นเมืองและการละเล่นพื้นบ้าน บ้านหนองยาว อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา (๒๕๔๘) ของ สายัณห์ ปัญโญ และคณะ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างสุขภาพของผู้สูงอายุและสร้างเสริมลักษณะนิสัยของเยาวชนโดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านและการมีส่วนร่วมของชุมชน และเพื่อศึกษากระบวนการจัดการเรียนการสอน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวของพระราชบัญญัติการศึกษา ปีพุทธศักราช ๒๕๔๒ จากการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุขาดการดูแลเอาใจใส่ เนื่องจากสมาชิกในครอบครัวที่อยู่ในวัยทำงานจะต้องออกจากบ้านไปทำงานเพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว รวมไปถึงแสวงหาซึ่งได้มาของวัตถุที่เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกสบาย ผู้สูงอายุจึงไม่มีความมั่นคงทางจิตใจ คณะผู้วิจัยจึงได้เสนอแนวคิดหากนำเอาดนตรีพื้นเมืองและการละเล่นพื้นบ้านบ้านนามาเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างสุขภาพผู้สูงอายุและสร้างเสริมลักษณะนิสัยของเยาวชน ได้คงจะเป็นเรื่องที่ดี เพราะทำให้คนทั้งสองวัยได้มีโอกาสในการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังได้สืบทอดศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของบ้านหนองยาวด้วย การเสริมสร้างสุขภาพผู้สูงอายุและสร้างเสริมลักษณะนิสัยของเยาวชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่นำเอาดนตรีพื้นเมืองและการละเล่นพื้นบ้านล้านนาและอาหารพื้นบ้านมาเป็นกิจกรรม

กลองกันยาว: เครื่องดนตรีชาวไทใหญ่ในอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (๒๕๔๗) ของ ศุภกิจ สุบินมิตร เป็นงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทหาบัณฑิตเสนอต่อมหาวิทยาลัยมหิดลมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและหน้าที่ของกลองกันยาวในสังคมวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ ลักษณะทางกายภาพ และการประสมวงกลองกันยาวลักษณะเฉพาะทางด้านดนตรี และการวิเคราะห์ทางดนตรีของกลองกันยาว โดยศึกษาในพื้นที่ของอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการวิจัยพบว่า กลองกันยาวใช้เล่นประกอบงานประเพณีการละเล่นพื้นบ้าน และประกอบการฟ้อนต่าง ๆ ผลการวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะทางดนตรีพบว่าทำนองการตีกลองกันยาวมีอยู่ ๓ ทำนอง ประกอบด้วยเพลงเป่ยุบ ทำนองเพลงลอลแล ทำนองเพลงฮ่างสั่ว

กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทใหญ่ชายแดนไทย-พม่า กรณีศึกษา: หมู่บ้านเปี้ยงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ (๒๕๔๕) ของ วันดี สันติวุฒิมะธีเป็นงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทหาบัณฑิตเสนอต่อคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างชาติพันธุ์ของชาวไทใหญ่บริเวณแนวชายแดนไทย-พม่า รวมทั้งทั้งปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการสืบทอดและสร้างใหม่ทางอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชายขอบของสองรัฐคือรัฐไทยและรัฐพม่า ประการสุดท้ายคือเพื่อศึกษากระบวนการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป ผลการวิจัยพบว่าความเป็นพื้นที่ชายแดนและสถานการณ์ทางการเมือง

เมืองที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ทำให้ชาวไทใหญ่บ้านเปียงหลวงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของตนเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปอยู่เสมอ ชาวไทใหญ่บ้านเปียงหลวงเป็นผู้ปรับเปลี่ยนและสร้างอัตลักษณ์ต่างๆ ขึ้นมาตามเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ ดังนั้นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทใหญ่จึงเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว และสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการคงอยู่ของชาวไทใหญ่ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลง

การสร้างและคุณภาพเสียงของเครื่องดนตรีไทยอีสานเหนือ (๒๕๔๘) โดย ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน เป็นงานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษากรรมวิธีการสร้างพินและกลองกันยาว กลวิธีพิเศษและขนาดของช่างพินและช่างกลองในภาคอีสานเหนือ จากการวิจัยพบว่าขั้นตอนของการสร้างเครื่องดนตรีมีรายละเอียดที่แตกต่างกันของแต่ละท่าน บางท่านเน้นคุณภาพเสียง บางท่านเน้นที่รูปทรง ขนาดของกลองมีส่วนแตกต่างกันไป วัสดุที่เลือกใช้ก็เหมือนกันคือใช้ไม้มะหาดทำกลองกันยาว ทุกคนใช้เครื่องมือทุ่นแรง และใช้เวลาอย่างน้อยประมาณ ๓ วันในการสร้างเครื่องดนตรี จากความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่ากลองกันยาวภาคอีสานจะต้องมีเสียงดังเพื่อควบคุมขบวนแห่และได้ยินจากระยะไกล ๆ

การสร้างและคุณภาพเสียงของเครื่องดนตรีไทยภาคอีสานใต้และภาคกลาง (๒๕๕๐) โดย ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน เป็นงานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษากรรมวิธีการสร้างกระจับปี่และจะเข้ รวมถึงกลองที่เป็นนิยมในภาคอีสานใต้และภาคกลาง ได้แก่ กลองกันตรึมและกลองยาว จากการศึกษาถึงวิธีการสร้างกระจับปี่พบว่าช่างทำกระจับปี่ที่มีชื่อเสียง ๒ ท่าน มีกรรมวิธีที่แตกต่างกันโดยเฉพาะในเรื่องความทันสมัยของเครื่องมือ และวัสดุที่ใช้ในการขึ้นสาย ซึ่งส่งผลให้ได้คุณภาพเสียงกระจับปี่ที่มีความดังต่างกัน จากการศึกษาถึงวิธีการสร้างกลองกันตรึมพบว่าช่างทำกลองกันตรึมส่วนใหญ่มักเลือกใช้วัสดุและอุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่น โดยส่วนใหญ่มักทำหุ่นกลองจากไม้และหนังด้วยหนังงูเหลือมยกเว้นกลองที่ใช้ในพิธีทรงแม่มรดกษาโรคนั้นต้องทำจากดินเผาและขึ้นหน้ากลองด้วยหนังตะกวดตามความเชื่อว่าจะทำให้พิธีสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ส่วนกรรมวิธีการสร้างนั้นมีทั้งที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านและการใช้เครื่องมือที่ทันสมัย จากการศึกษาวิธีการสร้างจะพบว่าช่างทำจะเข้ส่วนใหญ่มักเป็นเจ้าของโรงงานทำเครื่องดนตรีขนาดใหญ่ซึ่งมีเครื่องมือที่ทันสมัย ทำให้มีกรรมวิธีการสร้างและการเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีมาตรฐานใกล้เคียงกัน ทว่าในบรรดาช่างทำจะเข้ทั้ง ๔ ท่านนั้นมีช่างทำจะเข้ท่านหนึ่งที่มีกรรมวิธีการผลิตที่ค่อนข้างแตกต่างออกไป โดยให้ความสำคัญพิถีพิถันเป็นพิเศษในขั้นตอนการตกแต่งเสียง ซึ่งอาศัยระยะเวลาในการผลิตค่อนข้างมากและเลือกใช้วัสดุที่แตกต่างไปจากช่างท่านอื่น จากการศึกษาถึงวิธีการสร้างกลองยาวพบว่าอำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง เป็นหมู่บ้านทำกลองที่มีช่างทำกลองอาศัยอยู่มากที่สุด ซึ่งช่างส่วนใหญ่ได้สืบทอดวิชาชีพการทำ

กลองยาวมาจากบรรพบุรุษ อีกทั้งพบช่างทำกลองยาวที่มีชื่อเสียงอยู่ในจังหวัดปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา และฉะเชิงเทราอยู่บ้าง โดยช่างทำกลองยาวที่ผู้วิจัยทำการศึกษาในครั้งนี้ส่วนใหญ่เป็นช่างทำผลิตกลองรายใหญ่ทำให้มีเครื่องมือและกรรมวิธีการผลิตที่ค่อนข้างทันสมัย ทว่ามีช่างบางท่านยังคงใช้เครื่องมือขนาดเล็ก บางท่านได้สั่งทำหุ่นกลองจากอำเภอบำเหน็จณรงค์ และจากการศึกษาเรื่องวัสดุที่ใช้ในการทำกลอง ยาวพบว่าช่างส่วนใหญ่เลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ใกล้เคียงกันจะแตกต่างกันตรงที่ขนาดและรูปทรงของกลอง ซึ่งขึ้นอยู่กับความชอบของช่างแต่ละท่าน

วัฒนธรรมการสร้างและคุณภาพเสียงเครื่องดนตรีไทยภาคเหนือ ซึ่งกลางและกลองปู่เจ้า (๒๕๕๓)

โดย ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน เป็นงานวิจัยสนับสนุนโดยกองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงวัฒนธรรมการสร้างและคุณภาพของเครื่องดนตรีไทย ภาคเหนือ ประเภทเครื่องคิด (ซึ่งกลาง) และกลองปู่เจ้า โดยมีพื้นที่ศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง และน่าน ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัย พบว่า วิธีสร้างซึ่งกลาง ส่วนใหญ่มักใช้วัสดุและอุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่น ส่วนโรงงานที่มีขนาดใหญ่ก็ใช้ เครื่องมือที่ทันสมัย โดยให้เหตุผลว่า ประหยัดเวลา งานรวดเร็ว และเพิ่มปริมาณได้มาก ทว่าในบรรดาช่างสร้างซึ่งกลาง ทั้ง ๑๓ ท่าน มีกรรมวิธีการผลิตที่ค่อนข้างแตกต่างออกไป โดยเฉพาะรูปแบบและขนาด ส่วนขั้นตอนการตกแต่งเสียงนั้น มีลักษณะใกล้เคียงกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญในการเทียบเสียง จากการศึกษาวิธีการสร้างกลองปู่เจ้า พบว่า ช่างผู้สร้าง กลองปู่เจ้าทั้ง ๔ ท่าน ส่วนใหญ่มักใช้วัสดุและอุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่น ส่วนน้อยใช้เครื่องมือที่ทันสมัย อาจมีบ้างในบางโรงงานใช้เครื่องมือในลักษณะผสมผสานระหว่างเครื่องมือที่หาได้ในท้องถิ่น และเครื่องมือที่ทันสมัย มักทำหุ่นกลองจากไม้และหนังหุ้มด้วยหนังวัว มีกรรมวิธีเป็นแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยมีลักษณะ รูปแบบและขนาดใกล้เคียงกัน

วิธีดำเนินการวิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพดังนี้

๑. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหนังสือที่เกี่ยวข้องดังนี้

๒. ศึกษาข้อมูลจากแหล่งวัฒนธรรมภูมิภาคทุกภาค เช่น ศูนย์วัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์
ท้องถิ่น สถาบันราชภัฏประจำจังหวัด กลุ่มศิลปินในอำเภอตำบลหรือหมู่บ้านที่มีชื่อเสียง

๑ ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒ หอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี

๓ หอสมุดสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

๔ สำนักวัฒนธรรมประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน

๕ หอสมุดประชาชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน

๖ แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ชุมชนป๊อปปูล่าเก๋ (โฮ่งกาด) อำเภอเมือง
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๗ แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมวัดม่วยต่อ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๓. ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องได้แก่ หัวหน้าแหล่งวัฒนธรรม ศิลปินแห่งชาติ ศิลปินดีเด่น
ประจำจังหวัด ครูภูมิปัญญาไทย ศิลปินผู้ถ่ายทอดและผู้รับสืบทอด ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องในการจัดพิธีกรรม
บุคคลในท้องถิ่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเพณีการถ่ายทอดความรู้เรื่องดนตรีไทย

๑ อาจารย์สุเทพ นุชทรวง นายกเทศมนตรีเมืองแม่ฮ่องสอน

๒ อาจารย์ธงชัย สงวนสิทธิ์ ผู้อำนวยการ โรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

๓ อาจารย์เทพินท์ พงษ์วดี ประธานสภาองค์กรชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน อายุ
๕๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๔/๑ ถนนผดุงม่วยต่อ ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๔ ครูบุญพบ วัฒนวงศ์ ศิลปินดีเด่นประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน อายุ ๗๐ ปี
อยู่บ้านเลขที่ ๓๖ หมู่ ๘ ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๕ ครูประเสริฐ ประดิษฐ์ ครูภูมิปัญญาไทย รุ่น ๖ ภาคเหนือ อายุ ๕๖ ปี
อยู่บ้านเลขที่ ๑๐๐/๑๐ ถนนชุมลุมประพาส ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๖ ครูมานพ ประเสริฐกุล ศิลปินดีเด่นประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน อายุ ๖๐ ปี
อยู่บ้านเลขที่ ๓๐/๗ ซอยขรัวแดง ๑ ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๗ อาจารย์สุรศักดิ์ ป้อมทองคำ อายุ ๖๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๘ ถนนชุมลุม-
ประพาส อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๘ อาจารย์สุนทร ชินวงศ์ อายุ ๖๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๖ ซอย ๔ ถนนปางล่อนิกม
ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๕ อาจารย์สุรพล เทพบุญ อายุ ๗๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๑/๑ ถนนประดิษฐ์ทองคำ ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๑๐ ครูปิยะ ยอดเมื่อนาย ศิลปินดีเด่นประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน อยู่บ้านเลขที่ ๒๒๔ หมู่ ๑ ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๑๑ ครูคุ้ม มานะ (จเรอ่อน) ปราชญ์ไทใหญ่ อายุ ๕๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๐๐ (๔๐)/พ หมู่ ๑ ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๑๒ อาจารย์ชาติชาย (อุสมาน) น้อยสกุล สันทนาการ ๗ (๖) สำนักงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

๑๓ อาจารย์สมพงษ์ หิรัญโกเมนทร์ หัวหน้าคณะจัดไต่บ้านแม่ละนา อยู่บ้านเลขที่ ๓๑ หมู่ ๑ ตำบลปางมะผ้า อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๑๔ อาจารย์อุดม แสนทวีโกศลทรัพย์ อายุ ๓๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๗๒/๑๑ ถนนสิงหนาทบำรุง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๑๕ ครูจำลอง คำแหง อายุ ๗๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๗๖/๓ ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๑๖ ครูหล้า วงศ์ชัย อายุ ๘๔ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๗ ถนนผดุงม่วยต่อ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๑๗ ครูสามารถ หิมะพันธ์ อายุ ๗๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๖๐/๑ ถนนศิริมงคล ตำบลจองคำ อำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน

๑๘ ครูทรงพล ใจดี อายุ ๔๖ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๐๕/๑ ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๑๙ คุณครูหนู ตาสี อายุ ๗๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๓๓/๑ หมู่ ๑ ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๒๐ ครูจร ประสานสุข อายุ ๔๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓/๑ หมู่ ๑๒ ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๒๑ ครูติ (ไม่มีนามสกุล) ศิลปินใหญ่ อายุ ๕๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕ หมู่ ๑ ตำบลปางมะผ้า อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๒๒ ครูศิริเวียง ต๊ะวิชัย อายุ ๕๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๔ ถนนมรรคสันติ ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๒๓ ครูศิริวัฒน์ ศรีวิชัย อายุ ๖๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕ ถนนขุมลุมประพาส ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๒๔ ครูผล ไหวพรม อายุ ๗๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๕ หมู่ ๑๐ บ้านหัวน้ำแม่สะกิด
ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๒๕ พระอธิการสีละสังวโร เจ้าอาวาสวัดผาบ่องใต้ ปัจจุบันอายุ ๖๑ ปี

๒๖ นางประพิน ขวเลขา อายุ ๖๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๐/๒ หมู่ ๑ ตำบลผาบ่อง
อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๒๗ นางเกสร คำสุข อายุ ๘๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๖ ถนนประชาชนอุทิศ ตำบล
จองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๒๘ นายผล ไหวพรม อายุ ๗๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๕ หมู่ ๑๐ บ้านหัวน้ำแม่สะกิด
ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๒๙ นายอร่าม พรรณเลิศ อายุ ๗๔ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๒ หมู่ ๓ ตำบลห้วยโป่ง
อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๓๐ นายอภิชาติ ปัญญามูลวงษา อายุ ๖๓ ปี นายกองค์การบริหารส่วนตำบล
ผาบ่อง อยู่บ้านเลขที่ ๖๖/๑ หมู่ ๑ ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๔ รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ผลตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพและสรุปผล